



Universiteit
Leiden
The Netherlands

Boekbespreking van: Ontevredenheid over politiek

Lehning, P.B.

Citation

Lehning, P. B. (1973). Boekbespreking van: Ontevredenheid over politiek. *Acta Politica*, 8: 1973(1), 90-92.
Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3451447>

Version: Publisher's Version
License: [Leiden University Non-exclusive license](#)
Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3451447>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Dit alles vormt nauwelijks een sterk voorbeeld van een sociaal-wetenschappelijke theorie. Niet alleen zijn de meeste uitspraken over revolutie die Wertheim doet zo zwaar geclausuleerd met 'misschien', 'het schijnt', 'het is best mogelijk', etcetera, dat ze alleen daarom al nauwelijks toetsbaar zijn, maar bovendien, gelijk blijkt uit de boven aangehaalde 'conclusies', doen zij in feite vaak niet meer dan de vraag waarom het gaat herhalen. Waar het Wertheim niet in de laatste plaats gaat om een ethische beoordeling van, en standpuntbepaling tegenover het revolutieverschijnsel is een doorslaggevend bezwaar van de theorie voorts, dat zij niet is gegoten in termen die op zo'n beoordeling aansluiten. Ruwweg: Wertheims theorie is niet toegespitst op een vaststelling en afweging van de 'kosten en baten' aan het verschijnsel verbonden.

Niet alleen, dat het ontbreken van een behoorlijk uitgewerkte en toetsbare (zui-ver-wetenschappelijke) theorie van het revolutieverschijnsel het ons onmogelijk maakt te zeggen wat voor gevolgen een revolutie zal hebben, en wat het proces zelf inhoudt — kennis die toch noodzakelijk is om een (ethisch) oordeel over de kosten en baten (in een zeer ruime zin) ervan te vormen. Maar bovendien wreekt zich hier duidelijk het eerder opgemerkte ontbreken van een grondige analyse van zaken als vrijheid en emancipatie. Wat schiet ik er, in dit licht gezien, als burger of, nog sterker, als politicus, dan wel als wetenschapsbeoefenaar, nu mee op wanneer mij verzekerd wordt dat 'een revolutie tot emancipatie leidt'? Een punt van misschien slechts ondergeschikt belang is dat men zich kan afvragen waarop, bij gebreke aan een behoorlijke revolutietheorie, de eerder aangehaalde uitspraak dat revolutie een 'wezenlijk bestanddeel' van het evolutieproces is nu eigenlijk berust. . . . Het is dan ook niet te verwonderen, dat de analyse van Wertheim in het slotdeel van zijn boek ('Revoluties in de huidige wereld'), gewijd aan de Derde Wereld, het voorkomen en voorspellen van revoluties, revolutionaire vooruitzichten en strategie, en de post-revolutionaire ontwikkeling aan overtuigingskracht missen. Niettemin is juist dit slotdeel wel het best leesbare gedeelte van het boek en bevat het, losgemaakt van de theoretische pretentie van de rest ervan, veel nuttige sociologische informatie, i.h.b. over ontwikkelingslanden.

J. K. de Vree

J. van Putten: Ontevredenheid over politiek, openbare les Vrije Universiteit Boom, Meppel 1971, 39 pp.

Deze openbare les wil een 'bescheiden voorbeeld van toegepaste politicologie' geven. Het thema is 'ontevredenheid over politiek'. Onder politiek wordt verstaan 'het overheidsbeleid en de vorming ervan'. Ontevredenheid bestaat als iemand 'spanningen ervaart tussen een gewenste situatie (of ontwikkeling) en de waargenomen situatie (of ontwikkeling) en geen, althans geen voldoende, vorderingen ziet die tot opheffing van deze spanning zouden kunnen leiden'.

Bij politieke ontevredenheid kunnen twee soorten onderscheiden worden:

- 1 — maatschappelijke politieke ontevredenheid: ontevredenheid over de materiële inhoud van het beleid;
- 2 — systeem-ontevredenheid: ontevredenheid over de wijze waarop het beleid tot stand komt.

Is er nu (althans ten tijde van de openbare les) sprake van politieke ontevredenheid in Nederland en zo ja, bij wie is die ontevredenheid dan aanwezig en wat zijn de objecten van die ontevredenheid?

Uit het onderzoek van Van Putten blijkt dat er bij de systeemontevredenheid een samenhang bestaat tussen politieke belangstelling en het hebben van politieke inzicht enerzijds en ontevredenheid over het politieke systeem anderzijds.

Objecten van deze systeem-ontevredenheid zijn vooral de politieke partijen en de volksvertegenwoordigers. De systeem-ontevredenheid richt zich niet 'tegen het parlementaire regeringssysteem als zodanig en evenmin tegen zittende kabinetten als zodanig' (sic!).

Voor de bestudering van deze ontevredenheid over het politieke systeem maakt van Putten gebruik van het theoretische kader dat D. Easton in zijn 'A systems analysis of political life' geeft.

In de opvatting van Easton kunnen bv. eisen als bronnen van spanning optreden. Er kunnen *te veel* eisen zijn; er kan ook een grote *verscheidenheid* van eisen optreden. De problemen die ontstaan door niet optredende outputs kunnen opgevangen worden door bijvoorbeeld een verdergaande politieke arbeidsverdeling of door een vergroting van de capaciteit van het systeem. Dan zal de output failure ondervangen worden.

Maar hoe zit het met output failure, die het gevolg is van bepaalde eisen, die de autoriteiten niet wensen te honoreren door middel van een bepaalde toedeling van waarden, omdat deze eisen niet in overeenstemming zijn met de heersende politieke cultuur? Bv. eisen die voortvloeien uit een bepaalde *maatschappelijke* politieke ontevredenheid over de materiële inhoud van het bestaande beleid, omdat er in de omgeving van het politieke systeem behoeften naar voren komen, die tot dan toe niet in het beleid zijn verwerkt. Dit soort output failure valt bij Van Putten onder tafel; hij merkt op dat in Easton's 'zienswijze een verschuiving van wat eerder genoemd werd maatschappelijke ontevredenheid naar systeem-ontevredenheid plausibel' is.

Ik zou zeggen allicht, dat is nu juist de kern van de zaak die hier niet verder wordt onderzocht. Die verschuiving vindt nl. plaats als de eisen die worden gesteld, kwalitatief van dien aard zijn dat de bestaande politieke cultuur deze niet als eisen erkent en die daarom niet voor een toedeling van waarden in aanmerking komen; op den duur zal de maatschappelijke politieke ontevredenheid zich dan richten op de bestaande regime-normen en de bovengenoemde 'plausibele verschuiving' zal dan optreden.

Om misverstanden te voorkomen: maatschappelijk politieke ontevredenheid komt wel voor bij Van Putten. Hij memoreert een onderzoek, waaruit blijkt dat 37 % van de ontevreden respondenten voor 20 % antwoord geven in termen van maatschappelijke ontevredenheid en voor 17 % in termen van systeem-ontevredenheid. De maatschappelijke politieke ontevredenheid is wel het resultaat van output failure, maar deze output failure is niet het gevolg — althans volgens Van Putten — van de *inhoud* van de eisen die gesteld werden.

Terug naar de bovengenoemde objecten van systeem-ontevredenheid: de politieke partijen en de Tweede Kamerleden. Aan hen wordt steun ontzegd 'omdat de output, het afgeleverde beleid, aanmerkelijk afwijkt van wat zeer veel kiezers percipiëren als het belang van het volk, en, voor wat de partijen betreft, van het beleid dat is beloofd'.

Vooral het financieel beleid en het woningbouwbeleid worden genoemd. Zijn dat dan toch eisen, die op grond van hun *inhoud* geen output opleveren en maatschappelijke politieke ontevredenheid veroorzaken?

Volgens Van Putten is dat niet de oorzaak. Is deze ontevredenheid wel terecht:

zijn 'kamerleden en partijleiders persoonlijk aansprakelijk (...) voor de geconstateerde feilen?'. Neen is het antwoord: dit ontbreken van output vloeit niet uit de inhoud van de eisen voort maar is de oorzaak van een algemeen menselijk tekort: tijdgebrek.

De kamerleden komen er gewoon niet aan toe; er zijn bovendien te veel kleine partijen waardoor er eindeloze debatten in het parlement ontstaan.

Na de oorzaak van de politieke ontevredenheid opgespoord te hebben biedt Van Putten ons de volgende oplossing: om het tijdgebrek van de kamerleden op te heffen moet er een grotere arbeidsverdeling komen; bv. door het instellen van 'functionele raden', die — gekozen door de kiezers of door de volksvertegenwoordigers benoemd — het beleid van een department kunnen aangeven door de begroting van het department te behandelen. Ook arbeidsverdeling in territoriaal opzicht (bij voorbeeld een districtenstelsel) verdient overweging.

Het probleem van de grote hoeveelheid partijen in het parlement kan worden opgelost door verhoging van de kiesdrempel, want de kleine partijen zijn eigenlijk onbelangrijk, hun invloed is gering en zij nemen maar veel tijd in beslag in kamerdebatten. Bovendien: 'Het zijn van een politieke partij (is) geen voorwaarde (...) voor het uitoefenen van politieke invloed in of op het parlement'. En: 'Belangengroepen vervullen in het politieke proces dezelfde functies als politieke partijen'. De kleine partijen moeten zich dus maar opheffen en een belangengroep vormen, waarbij zij evenals 'vakorganisaties of kerken fungeren als geweten van zich misdragende grote partijen.'

Van Putten is voorstander van het monisme, waarmee hij doelt op een tweeblokken - of tweepartijen systeem, 'waarbij de politieke activiteiten op levensbeschouwelijke of ideologische grondslag gebundeld worden'.

Het is duidelijk dat voor het twee-partijensysteem geen kleine partijen nodig zijn, maar hoe zit dat met een tweeblokkenstelsel?; en hoe 'klein' mogen partijen zijn of met andere woorden; hoe hoog moet de output reddende kiesdrempel zijn?

Wij zagen dat politieke ontevredenheid zich richt op politieke partijen en kamerleden. Deze ontevredenheid kan min of meer gemakkelijk worden weggenomen, omdat het volgens Van Putten geen ontevredenheid is over het bestaande parlementaire regeringsstelsel — de bestaande regime-normen staan niet ter discussie — en omdat de maatschappelijke politieke ontevredenheid over de output failure op gebieden als woningbouwbeleid en financieel beleid niet uit onwil van diegenen die de waarden moeten toedelen ontstaat — omdat de eisen buiten de bestaande politieke cultuur zouden vallen — maar omdat er te veel werk aan de winkel is. Dit onderzoek geeft aan dat 'de inrichting van het politieke systeem een bevredigende omzetting van kiezersverlangens in beleid in de weg staat'. Nader onderzoek lijkt nodig niet zo zeer naar de *inrichting* van het politieke systeem, maar naar de vraag, of bepaalde behoeften die bij de leden van de politieke gemeenschap leven, wel door politieke partijen en kamerleden als probleem onderkend worden en als eisen, die een bepaald beleid vereisen, naar voren worden gebracht.

Misschien ligt hier wel een belangrijke bron van maatschappelijke politieke ontevredenheid. Iets voor een oratie om te onderzoeken?

Percy B. Lehning

L. H. Klaassen (red.): Regionale Economie — het ruimtelijk element in de economie

Wolters-Noordhoff, Groningen 1972, 356 pp.

De bundel *Regionale Economie*, die onder redactie van prof. dr. L. H. Klaassen is samengesteld, is lezenswaardig voor iedere wetenschapsbeoefenaar, die zich met het ruimtelijk beleid bezig houdt. Door een tiental vooraanstaande onderzoekers, die merendeels werkzaam zijn bij het Nederlands Economisch Instituut te Rotterdam, worden de meest recente resultaten van in nationaal en internationaal verband uitgevoerd regionaal onderzoek op een ook voor leken heldere wijze uiteengezet en gesystematiseerd. Dat dit gebeurt vanuit een economisch optiek is op theoretische noch op praktische gronden een nadeel. De term *ekonomisch* houdt immers een abstraktie in: economische politiek is niet anders dan het economisch aspect van de politiek; activiteiten van de overheid hebben een economisch aspect indien zij beslag leggen op schaarse produktiemiddelen die ook voor alternatieve doeleinden kunnen worden aangewend. Het ruimtelijk beleid, dat tot op heden vooral een ruimtelijke herverdeling van welzijnsaspecten als werkgelegenheid en materiële welstand beoogt, legt op zulke produktiemiddelen zelfs een groot beslag. Het mag dan ook geen wonder heten dat sociale geografie en regionale economie in Westeuropa vaak in combinatie met elkaar worden bestudeerd. Dit heeft er in de praktijk toe geleid, dat tot nu toe economien inzake het regionale beleid de meest geavanceerde onderzoekresultaten hebben geboekt. De bundel van Klaassen is daarvan een indrukwekkende getuigenis.

Zeer sterk zijn de bijdragen van Klaassen zelf en die van Kuipers, Drewe, Bos en Lambooy. Klaassen laat overtuigend zien hoe de traditionele gedragswetenschappen falen doordat hun beoefenaren geen rekening houden met de rol die afstand en ruimte spelen in het gedrag van subjecten. Bijvoorbeeld het konsumentengedrag blijkt bij toenemende welvaart steeds slechter uit de prijzen en steeds beter uit de konsumptietijden van goederen te kunnen worden verklaard.

Kuipers geeft een inleiding in de problemen van stedelijke groei. Hij behandelt achtereenvolgens de krachten die de 'urbane explosie' veroorzaken, de toegankelijkheid van de stadscentra en de optimale stadsgrootte. Zijn betoog mondt uit in een modieuze pleidooi voor een interdisciplinaire benadering.

De socioloog Drewe beziet de regionale politiek als een aspect van de sociale planning. Met een heldere en methodische aanpak ontvouwt hij een reeks van hulpmiddelen voor de planning, zoals: onderzoek naar de uitvoerbaarheid van een beleid, het verrekenen van sociale en ekologische factoren, systeemanalyse, prognose-technieken, beslissingsmodellen en planning-horizonnen. Zijn centrale vraag luidt: 'hoe kunnen we de regionale verandering verklaren, voorspellen en besturen?' en in zijn antwoord poogt hij de visie te vermijden dat planning een technische activiteit zou zijn, die buiten controversiële zaken zou staan.

De verhandeling van Bos over de relatie tussen 'mens-ekologie', ruimtelijke ordening en milieubeheer lijkt op het eerste gezicht verward en grootsprakig, doch verschaft bij nadere lezing veel informatie en visie over de dreigende nivellering van het milieu, die wordt geïllustreerd met sprekende voorbeelden uit de wegenbouw en de flatbouw.

Lambooy heeft een geslaagde poging ondernomen om met behulp van de in opkomst zijnde welzijnseconomie maatstaven te ontwikkelen voor een optimale interregionale verdeling van het welzijn. Volgens hem is een optimum bereikt